Antanas KAVALIAUSKAS

TYRINĖJIMAI VILNIUJE, SKAPO G. NR. 12, 1998 M.

1998 m. rugsėjo–lapkričio mėn. Vilniuje, Skapo g. Nr. 12 kieme, prie buvusias 172 ir 173 posesijas skyrusios tarpposesijinės sienos ir namo Skapo g. Nr. 12 V sienos, numatomo statyti priestato vietoje, atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai.

Skapo g. rašytiniuose šaltiniuose minima nuo XVI a. Skapo g. pavadinimo kilmė siejama su karaliaus sekretoriumi Stanislovu Skapu, kurio namas, kaip manoma, stovėjęs šioje gatvėje. Skapo g. pastatas Nr. 12 yra atskiras kiemo Š korpusas, priklausantis buvusiai 173 posesijai, kurios pagrindinis korpusas ties Pilies ir Skapo g. sandūra žymimas Pilies g. 9/14 numeriu. Manoma, kad pagrindinis korpusas prie Pilies g. stovėjęs jau 1555 m. 1909 m., remontuojant ir rekonstruojant pagrindinį posesijos korpusą Pilies ir Skapo g. kampe, posesijos kieme, nugriovus akmeninę daržinę, jos vietoje pastatytas 2 aukštų fligelis, kuris šiuo metu ir yra Skapo g. namas, žymimas 12-uoju numeriu.

Žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai pradėti pagal MAK suderintą programą. Prie tarpposesijinės sienos (buvusioje 173 posesijoje) kastas 150×300 cm dydžio šurfas Nr. 1, o prie namo Skapo g. Nr. 12 V sienos – 150×200 cm dydžio šurfas Nr. 2. Dėl techninių kliūčių (pavojingo žemių slinkimo šurfų Nr. 1–2 sienelėse) reikėjo truputį pakoreguoti pradėtų žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų planą.

Tęsiant tyrinėjimus, šurfai Nr. 1–2 buvo sujungti į vieną naują 530×550 cm dydžio žvalgomąjį plotą. Žemės paviršius tyrinėjimų plote fiksuotas H_{abs} 97,65–97,45 m.

Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų metu prie buvusias 172 ir 173 posesijas skyrusios tarpposesijinės sienos ir namo Skapo g. Nr. 12 V sienos ištirtas 29 m^2 plotas. Tyrinėjimų metu kvadratuose B–C 2–6, H_{abs} 97,22–96,58 m atidengtas mūrinio statinio (M 1) sienos pamatinės dalies fragmentas, mūrytas iš lauko akmenų ir plytų. Mūro elementai jungti pilkšvu kalkių skiediniu. Remiantis turimais istorijos ir archeologijos duomenimis atkastų statinio (M 1) pamatų fragmentą galima sieti su vienaaukščiu ūkinės

paskirties pastatu, žymimu buvusios 173 posesijos 1909 m. ir 1927 m. užstatymo planuose. Tyrinėjimų pradžioje taip pat atidengti XVIII–XX a. išgrįstų akmenų grindinių (GR 1 ir GR 2) fragmentai. Grindinys GR 1 stebėtas iš karto po asfalto sluoksniu – dabartiniu kiemo paviršiumi. Jis grįstas XX a. (ne anksčiau nei 1927 m.). Grindinys GR 2 fiksuotas H_{abs} 96,89–96,86 m, datuotinas XVIII–XIX a.

Giliau, H_{abs} 95,69–93,80 m, visame tyrinėjimų plote fiksuotos intensyvaus, XVII a. II puse datuotino užstatymo liekanos. Atidengti mūrinio (M 2) ir 4 medinių (MS 1–MS 4) statinių fragmentai.

Kvadratų D–F ir D–F 3 sandūroje, 170 cm gylyje nuo žemės paviršiaus, tyrinėtas mūrinio statinio (MS 2) pamato fragmentas, mūrytas iš plytų ir plytgalių, jungtų rusvu moliu. Plytų dydis 25,2×14,2×6,6, 26,6×14,5×7,5, 27,2×15,3×8,1 cm. Tikėtina, kad mūrinio statinio (M 2) vidus buvo grįstas akmenų grindiniais (GR 3 ir GR 4). Grindinys GR 4 sietinas su statinio M 2 pirminėmis grindimis.

Medinis statinys MS 1 tyrinėtas kvadratuose A–D 1–3, H_{abs} 95,69–93,93 m. Jis (M 1) rėstas iš apskrito skerspjūvio rąstų. Medinio statinio konstrukciją sudarė 2 rąstų rentiniai – išorinis ir vidinis. Išoriniame rąstų rentinyje fiksuota 10 rąstų vainikų. Statinio (Ms 1) išorinio vainiko kampuose rąstai suleisti į sąsparas, kiekvieno rąsto viršutinėje dalyje (7–15 cm nuo rąsto galo) iškertant iki pusės rąsto gylio pusapskritimio formos įdubas. Kiekvieno rąsto viršuje išskobtas išilginis griovelis, palengvinantis rąstų suleidimą.

Medinis statinys (MS 1) sietinas su medinio pastato pusrūsiu, nors nereikėtų atmesti galimybės, jog tai į žemę įkasto, turėjusio antžeminę dalį rūsio liekanos. Vėliau, XVII a. II pusėje, apleistas medinio pastato pusrūsis buvo užpiltas ūkinėmis atliekomis.

Prie medinio statinio (MS 1) XVII a. II pusėje pristatytas medinis statinys (M 2), kurio teišlikę 2 apnykę rąstai.

Tyrinėjimų metu fiksuoti mediniai statiniai MS 3–MS 4 sietini su ūkinių duobių medinių konstrukcijų liekanomis. Tikėtina, kad ūkinės duobės turėjo medines antžemines dalis. Kvadratuose C–E 3, H_{abs} 94,95–94,55 m preparuota vertikaliai stovinčių skeltinių lentų eilė, besitęsianti Š–P kryptimi. Ji sietina su tvoros liekanomis.

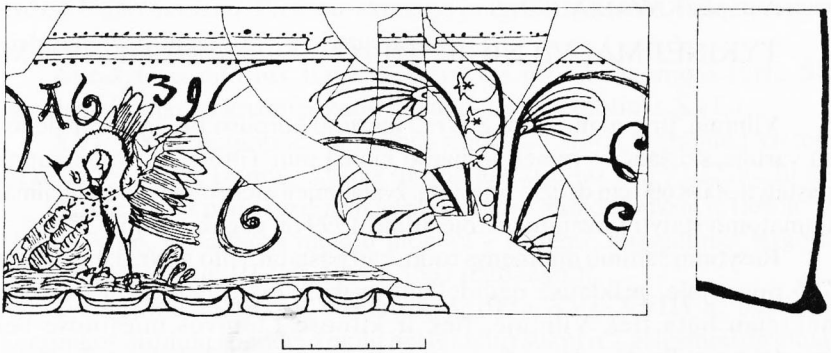
Pav. 42. Vilniuje, Skapo g. Nr. 12, rasta matrica su Šv. Huberto atvaizdu.
Fig. 42. Matrix with a portrait of St. Hubert found in House No 12, Skapo Street, Vilnius.

Tikėtina, kad atkasti XVII a. II pusės statinių fragmentai priklausė Pilies g. Nr. 9/14 gotikos laikotarpyje sumūryto gyvenamojo namo posesijos ūkinei daliai. Tyrinėtojo kultūrinio sluoksnio apatinis horizontas (H_{abs} 95,40–93,95 m) datuotinas XVI–XVII a. I puse.

Tyrinėjimų metu atidengta baroko laikotarpio tarpposesinės mūrinės sienos pamatinė dalis. Šios sienos pamato apačia kvadratuose D–F 1, prie medinio statinio MS 1 Š ir V sienų kampo, stebėta H_{abs} 94,22 m. Archeologijos duomenimis, tarpposesinė siena, skyrusi buvusias 172–173 posesijas, galėjo būti pastatyta XVII a. II pusėje.

XVI–XX a. datuotinas kultūrinis sluoksnis tyrinėjimų plote siekė 295–395 cm storį. Įžemis (gelsvas smėlis) tyrinėjimų plote pasiektas H_{abs} 94,50–93,38 m. Sprendžiant pagal kultūrinio sluoksnio stratigrafiją, natūralus žemės reljefas tyrinėjimų vietoje nuolaidėjo Š, ŠR ir R kryptimis.

Tyrinėjimų metu rasta XVI–XVII a. būdingų keramikos, stiklo, odos ir metalo dirbinių bei jų fragmentų (728 vnt.), kurie perduoti LNM. Iš keramikos dirbinių paminėtina keramikos plokštelė su reljefiniu besimeldžiančio raitelio atvaizdu (42 pav.). Dirbinys, greičiausiai matrica, aptiktas kvadratų D 4–5 riboje, H_{abs} 95,18 m. Jis yra stačiakampio su nukirstais kampais formos, 7×7,9 cm dydžio, 2,2 cm storio. Reljefe pavaizduotas nuo žirgo nulipęs raitelis, besimeldžiantis elniui su krucifiksu tarp ragų. Raitelio atvaizdas sietinas su šv. Hubertu (658–728 m. Maastrikto, vėliau Liežo vyskupu), kuris, pasak legendų, atsivertė į krikščionybę, miške sutikęs elnią su krucifiksu tarp ragų.

Pav. 43. Vilniuje, Skapo g. Nr. 12, rastos 1639 m. stiklinės išklotinė.
Fig. 43. Involute of a glass of 1639 found in House No 12, Skapo street, Vilnius.

Tarp stiklo dirbinių išsiskiria cilindro formos stiklinė (43 pav.) atkurta iš 17 fragmentų, surinktų kvadrate B 3, H_{abs} 94,85 m. Stiklinės aukštis 11 cm, angos skersmuo 7,2 cm, dugno skersmuo 7,8 cm. Dugną juosia dekoratyvi rantyta stiklo juosta. Pagrindinis stiklinės puošybos elementas yra dažais piešta simbolinė scena, vaizduojanti pelikaną, prasidreskiantį krūtinę ir savo krauju maitinantį vaikus. Vakarų krikščioniškojoje tradicijoje tai – pasiaukojamos meilės simbolis. Virš pelikano dažais išpiešta data „1639".

Abu masinės archeologinės medžiagos fone išsiskiriantys retesni dirbiniai rasti juodos, durpingos žemės sluoksnyje (23a), perkastame statant medinį statinį MS1.

Antanas KAVALIAUSKAS

Investigations in Vilnius, in Skapo street, house No 12, in 1998

In 1998 in the territory of a new planned building the area of 29 m^2 was explored. In this area, the cultural layer of 3,95-m with earthenware, glass, leather and metal items dating back to the 16th -20th centuries was found. Also remains of brick and wooden buildings and cobbled stone pavement were found.

Antanas KAVALIAUSKAS

TYRINĖJIMAI VILNIUJE, TILTO G. NR. 3 KIEME, 1999 M.

Vilniuje, prie namo Tilto g. Nr. 3 kairiojo korpuso PR sienos ir sienos su vartais, skiriančios minėtojo namo kiemą nuo Tilto g., buvo numatyta pastatyti 300×600 cm dydžio priestatą. žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai numatomo statyti priestato vietoje atlikti 1999 m. gegužės mėn.

Rašytinių šaltinių duomenys rodo, kad pastatai Tilto g. Nr. 3, buvusioje 755 posesijoje, priklausė nedideliam dvarui. Tokių nedidelių dvarelių anksčiau būta tiek Vilniuje, tiek ir kituose Lietuvos miestuose bei miesteliuose. Panašaus tipo dvaruose gyvendavo smulkūs bajorai. Jiems tai būdavo antroji rezidencija mieste. Dažnai dvarelius statydavo pasenę smulkūs bajorai, kurie, pavedę dvarą kaime valdyti sūnums bei artimiesiems, senatvę praleisdavo miesto rezidencijoje. Dvarai dažnai būdavo statomi miestų ir miestelių pakraščiuose, priemiesčiuose.

Manoma, kad medinis dvaro pastatas, stovėjęs dabartinio namo Tilto g. Nr. 3 kairiojo korpuso vietoje, yra pastatytas prieš 1751 m. Dvaro savininkas XVIII a. pab.–XIX a. pr. ilgai buvo J. Heidenreichas.

Prieš pradedant žvalgomuosius tyrinėjimus, žemės paviršius žvalgomojo šurfo vietoje fiksuotas H_{abs} 94,31 m. Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų metu numatomo statyti priestato vietoje iškastas 195×205 cm dydžio šurfas.

Žvalgomajame šurfe, H_{abs} 94,25–94,16 m, stebėtas grindinys, grįstas iš sveikų bei apskaldytų lauko akmenų. Jis datuotinas XX a.

Giliau, H_{abs} 93,34–92,62 m, atidengta PV mūrinio statinio kraštinė ir pasiekta šio statinio mūro apačia, ji fiksuota H_{abs} 92,62–92,65 m. Mūrinio statinio fragmento aukštis 70–72 cm, plotis 93–97 cm. Mūrinis statinys mūrytas iš 7,3×14,6×?, 6,5×14,7×?, 6,5×14,7×30,2, 6,7×14,5×? ir 7,2×15,3×? cm dydžio plytų, jungtų rusvu moliu. Plytų molis rusvas ir gelsvas. Dalis plytų buvo su išilginėmis braukomis. Statinio mūre vyrauja ne sveikos plytos, o plytgaliai. Plytos mūrytos trumpainiais į mūro išorę. Vertikalios mūro siūlės sutampa. 140 cm gylyje nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 92,9 m) statinio mūras platėja sudarydamas 15 cm pločio ir 25–29 cm aukščio laiptelį. Laiptelio mūras iš rusvo molio plytgalių ir 6×17, 10×8, 7×12 cm